

Lletres

M. Concepció Carreras i Pau, una veu poètica enamorada del paisatge olotí

M. Carme Ramilo

ARXIU FAMILIA CABRERAS

M. Concepció Carreras,
en una foto d'estudi,
a la primera dècada
del segle XX.

M. Concepció Carreras (1893-1961), una olotina dedicada en cos i ànima a la poesia i a la música, va representar la conjunció entre localisme i civilitat, entre allò tradicional i allò modern, entre el poble i la ciutat. Per una banda, la seva poesia desprèn indubtablement una passió desfermada pel paisatge de la seva terra, la Garrotxa, a partir de la línia de l'escola paisatgística dels Vayreda i de Berga i Boix –amb la idealització i el bucolisme que aquesta representava–, i per l'altra, el seu temperament vitalista –fins als límits que, malauradament, el Parkinson li permeté– i l'oportunitat que va tenir d'estudiar piano i rítmica i plàstica a Barcelona, amb prestigiosos músics, la posaren en contacte amb personatges prou significatius de la cultura catalana del moment, com els poetes Octavi Saltor i Joan M. Guasch.

Va escriure comèdies per a infants i va traduir contes de Grimm al català, en vers, que després representaren els seus alumnes

Una família d'arrels carlines

M. Concepció Carreras i Pau va néixer el cinc de desembre de 1893 a Olot, en un moment en què el país es trobava sota la regència de l'arxiduchessa d'Àustria i reina d'Espanya Maria Cristina d'Habsburg-Lorena –substituída el 1902 pel seu fill, ja major d'edat per prendre possessió de la corona, Alfons XIII– i sota la presidència del liberal Práxedes Mateo Sagasta. El període comprès entre 1885 –any de la mort d'Alfons XII– i 1902 es va caracteritzar bàsicament per l'alternança de govern entre els partits liberal i conservador, però la predilecció per Sagasta desembocà en una etapa més llarga de govern dels liberals. Aquesta situació política no afavorí gens la ideologia de la família Carreras, d'arrels profundament carlines. A Ca l'Adroguer del Tura, una botiga propietat dels Carreras, situada als baixos del domicili familiar, davant de l'església del Tura, venien la xocolata elaborada per ells mateixos, entre d'altres productes, com torrons, llegums i ciris. El local comercial era, a més, un punt de trobada dels carlins, propietaris rurals d'Olot i comarca. Ramon Carreras Casaponsa, pare d'Antoni Carreras i avi de M. Concepció Carreras, era, per tant, «adroguer i fabricant de xocolata a més de carlí de soca-rel. [...] El senyor Ramon i el seu fill Antoni, tenien sempre ratafia i carquinyolis per a convidar llurs amitats i parroquians [...] s'hi reunien tots els dies de fira i mercat els senyors de Les Cols, de Rabaixinc, Subiràs, Clapera, Campderich de Sant Iscle, Godomà de Batet, Serrat de la Pinya, Bagó de Riudaura, de la Riba de Bianya, Mariné de Santa Pau, Pujol de Sadernes, Huguet de Vilallonga, Bolós de Montagut, Mata de les Preses, Gussinyé de Castellfollit, el notari d'Amer senyor de Porcioles i altres senyors amb sotana [...] per tal de discutir i enlairar les pro-

eses dels cabdills Savalls, Cabrera i Zumalacárregui i dir pestes i llamps dels generals Espartero i Martínez Campos [...] una vegada acabades aquelles reunions anti isabelines sortien de Ca l'Adroguer amb un quarteró de xocolata de deu sons dintre la coixinera de compres».(1)

Ca l'Adroguer del Tura també es va convertir durant els anys de la Guerra Civil Espanyola i després de la crema, el 1936, de l'església del Tura en centre de veneració d'una verge del Tura que els pares de M. Concepció Carreras tenien a la casa. El sector més catòlic de la ciutat acudia assíduament a can Carreras a pregar i encendre ciris a la patrona de la seva ciutat. La religió, per tant, marcà la trajectòria poètica de M. Concepció Carreras, així com el tema de l'amor i el de la passió que sentia pel paisatge olotí.

L'etapa estudiantil. Entre Olot i Barcelona

M. Concepció Carreras, la tercera dels set fills del matrimoni Carreras-Pau –cinc més moriren amb escassos mesos de vida, fet gens atípic en aquell temps–, va realitzar els estudis primaris al col·legi Cor de Maria d'Olot i el batxillerat a l'Escolial de Vic. Cal remarcar, per altra banda, les classes de solfeig que, durant la primera etapa, va rebre del músic i rellogter olotí Narcís Corriols, mestre i subdirector de l'Escola nocturna gratuïta de l'Orfeó Popular Olotí(2) i pare dels primers coneixements musicals del famós tenor Hipòlit Làzaro.

L'any 1927 va obtenir el títol de professora de piano amb el prestigiós pianista Ricard Vives, deixeble d'Enric Granados que el 1913 havia fundat el Trio de Barcelona i havia estat promotor de la Lliga de l'Associació de Música de Catalunya i de l'Associació de Música de Cambra. Carreras també s'especialitzà en rítmica i plàstica amb el

músic Joan Llongueras (1880-1953), introductor a l'Estat espanyol del sistema d'ensenyament Jacques-Dalcroze de Ginebra, fundador de l'Institut Català de Rítmica i Plàstica i col·laborador a *La Veu de Catalunya* i a la *Revista Musical Catalana*. Jordi Castellanos considera Llongueras com un poeta neomaragallí, juntament amb Joan M. Guasch –proclamat mestre en gai saber el 1909, i amb qui Carreras també mantingué relacions intel·lectuals(3)–, Josep Pijoan, Francesc Pujols, Lluís Via i Josep Lleonart, i creu que «personifica l'estreta relació que es produeix a l'època entre música i poesia».(4) En el cas de la poesia de Llongueras –estret col·laborador, però des del punt de vista pedagògic, del programa del noucentisme–, i com també veurem en la de Carreras, «la recerca de la simplicitat no entra en contradicció amb la cura del llenguatge i la mètrica».(5)

L'ensenyament de la música com a professió

Cap al final dels anys vint, M. Concepció Carreras va fundar la seva pròpia escola de música a Olot, al segon pis del carrer Clivillers número 1, que feia xamfrà amb el carrer Baixa del Tura, a l'edifici on residia la família. Ensenyava piano i cant a nens i nenes. També va escriure comèdies per a infants (com *En Tòfol i l'Ameta*, *Las muñequitas*) i va traduir al català, en vers, alguns contes dels germans Grimm, que després representaven els seus alumnes, sobretot al Teatre Principal i a l'Orfeó Popular, vestits amb peces cedides per assistents al polèmic Ball Pla de la ciutat. No podem negar, però, que aquesta acadèmia va representar un capítol de modernització de la situació de la dona en uns anys en què estava relegada gairebé sempre a un segon pla. La postguerra, a més a més, desembocà en tot un seguit de canvis que modificaren

substancialment la societat del moment. Tal com explica Jordi Pujiula: «Una nota d'agost de 1943 [del llibre d'actes del Centre Catòlic d'Olot] ens indica que el consiliari d'A.C. [Acció Catòlica] no permet de fer teatre homes i dones plegats. La junta protestà i acordà que faria teatre mixt. La decisió no es duria però a la pràctica. Pel novembre d'aquest mateix any i arran d'un espectacle de Concepció Carreras, el rector prohibeix de nou fer espectacles amb intervenció dels dos sexes». (6) Aquesta mesura de separació de sexes es mantingué al Centre Catòlic fins al 1959.

Carreras, per altra banda, també va fer classes de piano, durant els anys vint i trenta, a l'Escola Nocturna del Patronat de la Immaculada i Sant Antoni o Patronat Escolar d'Obreres d'Olot, dirigida pel capellà Joaquim Bonet Batlle, i a l'escola de monges de les Preses, fins als darrers dies de la seva vida. Va morir el deu de setembre de 1961 com a conseqüència d'una operació sense èxit de Parkinson.

Els premis literaris i les publicacions com a plataforma d'accés cultural

Tenim constància de la presentació de M. Concepció Carreras a diferents premis literaris catalans. El 1927, en plena dictadura primoriverista, dos anys després de la supressió de la Mancomunitat de Catalunya, l'olotina va obtenir un premi especial en el Concurs de Poesia Femenina convocat per la revista setmanal barcelonina «de modes i de la Llar» *La Dona Catalana*. (7) Sis anys més tard guanyà un premi en els Jocs Florals de la barriada Fargues de Barcelona; també ho féu el 1934, en els de Malgrat de Mar, amb el poema «Eglé», i en els del barri barceloní d'Horta —amb Maurici Serrahima com a president del jurat—. En els Jocs Florals d'Olot del 1949, el president del Jurat

La família Carreras-Pau a la primera dècada del s. XX. El pare, la mare —assegada— i els set fills. M. Concepció, somrient, és la segona per la dreta.

Qualificador del qual va ser el poeta Octavi Saltor(8), Carreras aconseguí un accèssit amb el plec poètic «Per la glòria d'unes fonts», on exalta fins a la més pura idealització el paisatge garrotxí:

Què és el millor que tens tu,
paisatge bell? És el nu
de ta beutat gelabrada
quan frèvols neus, passant,
de randes i flocs et fan
blanca caputxa florida?
O quan davall dels azurs
els guipurs
dels fajolars t'abelleixen
i els ben olents escampalls
de gerds lliris de les valls
t'encensen i resplesceixen?
[...] (9)

La presència dels fajolars es repeteix en altres poemes de Carreras. Segons Jordi Canal, «els paisatges amb fajol han arribat a ser emblemàtics, identificadors de l'escola olotina. [...] Els paisatges on els camps de fajol florit —la presència de la flor és imprescindible— esdevenen protagonistes, sols o amb figures, cases o ramats, són molt nombrosos en la producció de l'«Avi Berga», en el tombant de segle. Però també en les dels germans Vayreda, en

especial Joaquim». (10) En la poesia de M. Concepció Carreras hi ha constantment reminiscències de l'Escola Paisatgística d'Olot. De la mateixa manera que en aquesta pintura «trobem uns espais de placidesa, és a dir, de seguretat, amb els quals presidir una sala o menjador» (11), en els seus versos de descripció de la natura apreciem una harmonia i un equilibri inqüestionables. En aquesta natura viva, lluminosa, gairebé amb relleu, de Carreras apareixen sovint pastors i pastores enamorats o desenganyats que transporten el lector a un ambient completament bucòlic, com la pastora Ruth, que es demana, presa d'emmigrament:

«On ets, Amat absent!
«En va l'esguard segueix plans i collades
«amb vels de plors que entelen les mirades,
«i en va m'empolso el pensament llassat
«gràvid d'un desconhort forasenyat!
«Oh, l'agonia d'una llarga espera
«com em trontolla les arrels del seny!
«Mentida o veritat, llum o quimera,
«digueu-me on és l'Amat /
que al plor m'empeny?
[...] (12)

Com hem esmentat anteriorment, la religió va ser també un element

Cap al final dels anys vint, M. Concepció Carreras va fundar la seva pròpia escola de música a Olot. Tota la vida va donar classes de piano

important de la seva vida. El 1954 va obtenir la Flor Natural al Certamen de Poesia convocat per l'Acadèmia Mariana de Lleida, dedicat aquell any a la Verge del Tura, amb el recull de poesia *Tríptic marià*. Paradoxalment, però, el tema religiós va ser el menys predominant en la seva producció poètica publicada; els més reiteratius, i reincideixo en aquesta idea, van ser l'amor i el paisatge.

Les paradoxes apareixen constantment en la trajectòria vital i intel·lectual de Carreras. Per una banda, era una dona molt avançada al temps que vivia (la seva manera de vestir i pentinar-se havia deixat enrere les modes del moment), i en canvi, per l'altra, tenia unes idees extremadament tradicionals. Crec que es movia realment entre dues aigües. El seu tarannà vitalista i modern es veié enfrontat a la societat que l'envoltava, la societat d'un règim que afogava tot allò que escapava dels seus límits. M. Concepció Carreras, enamorada dels versos de Josep Lleonart –d'un to goethià i maragallià–, Guerau de Liost –un dels puntals de la poesia noucentista–, Joan Santamaria –continuador dels corrents novel·listics modernistes–, Carles Riba, Jacint Verdaguer, Salvador Albert –autor d'una obra lírica d'arrels maragallianes–, Balmes –eclesiàstic, pensador i polític, autor d'una poesia patriòtica en català–, Núñez de Arce, Tagore, Joan Alcover –model per als noucentistes–, J.M. Guasch, Joan Arús, Roser Matheu de Gallardo, Marquina, Carner, Pemán, entre d'altres, tenia dues obsessions: la música i la poesia. Va publicar gran part d'aquesta darrera a partir del final de la primera dècada del segle vint, en diverses revistes olotines. Atesa, excepte comptats casos, l'aparent manca de compromís ideològic, polític i social(13) directe

dels seus escrits en prosa –menys abundants– i dels seus versos –d'un caire molt evasiu i idíl·lic, i predominantment en català–, uns i altres van aparèixer en revistes locals tan diferents entre si com la *Fulla del Patronat*. *Portaveu del Patronat Escolar d'Obrers d'Olot* (de caire religiós, en català, publicada del 1911 al 1928), *La Tradició Catalana*. *Setmanari Catòlic* (editada del 7 de setembre de 1917 al 18 de juliol de 1936), *El Deber*. *Seminari Catòlic* (setmanari catòlic, torresbagesià i catalanista que va sortir del gener de 1879 al juliol del 1936 i acèrrim enemic de l'anterior publicació. Un cop al mes

incloïa la secció literària d'«Esplais literaris»)(14), *Arriba España! Portavoz de F.E.T. y de las J.O.N.S. de Olot* (revista portaveu del règim franquista, publicada del març de 1939 a l'abril del 1969, any en què es convertí en *La Garrotxa*. Hi era permès que els poemes fossin escrits en català, però la resta havia de ser en castellà), *Misión. Órgano de la A.C. Local y Comarcal* (en castellà; començà a publicar-se el 2 d'octubre de 1955 i es mantingué fins al 1965) i *Pyrene. Revista Mensual de las Artes y las Letras*. *Adscrita al Patronato de Estudios Históricos Olotenses* (es publicà del 1949 al 1957, en castellà

Retrat de joventut de M. Concepció Carreras.

En la seva poesia apareixen constantment reminiscències de l'Escola Paisatgística d'Olot

ARXIU FAMILIA CARRERAS

M. Concepció Carreras —dreta, amb barret i abric clar, al centre de la imatge—, al Patronat Escolar d'Obreres d'Olot, a finals dels anys vint.

però amb una bona part en català, de caire literari i d'una excel·lent qualitat intel·lectual).

En definitiva, ens trobem davant un personatge amb trets clarament diferenciadors de la resta de dones de la seva època. Ambivalència de caràcter o recerca d'un lloc en una societat predominantment masculina? Considero més encertada la segona opció. Crec que M. Concepció Carreras va intentar crear la seva pròpia figura musical i literària, tal com va fer amb el paisatge olotí que la va veure néixer i viure, un paisatge que es va convertir per a ella en «naissance et accréditement d'une forme symbolique».(15)

M. Carme Ramilo i Martínez és filòloga.

Notes

- (1) PLA i CORAL, Ramon, «A Ca l'Adroguer del Tura, una tertúlia de carlins», dins *Memòries de guerra i de l'exili i d'altres escrits d'en Ramon Pla i Coral*, Ajuntament d'Olot, imp. Bonet, Olot, 1982, pàg. 190.
- (2) L'any 1878 va néixer a Olot l'Escola Catòlica de Obreres de Olot, amb un marcat aire paternalista. Segons els primers reglaments, quedaven prohibides dintre de la societat les converses polítiques; però això no succeí. Els elements més oberts, molt criticats pels sectors catòlics, van ser els que posteriorment, el 1914, sorgits del cor Orfeó Olotí del Centre Catòlic i encapçalats pel mossèn Fèlix Farró, fundaren l'Orfeó Popular Olotí.
- (3) El capellà Lluís Tió, amic de M. Concepció Carreras, en la carta que envià a la poetessa des de Camprodon el 23 d'agost de 1951, explica que va complir l'encàrrec de donar a llegir el seu llibret de poesies *Elvira* al Sr. Guasch i la resposta literal és la següent: «Tots els versos són ben fets. Veu la naturalesa, la sent i la detalla. En els seus versos hi ha música i color. Riquesa de lèxic. A cada pas brolien pensaments ben trobats i maneres de dir plenes de gràcia. Resum. És una poetessa de debò». El volum de poesia *Elvira. Poesmes. Les amoroses emprentes i allò que no toma*, dedicat a la mare de Carreras, havia estat publicat per la Biblioteca Olotina de Joan Casullà el novembre de 1950.
- (4) CASTELLANOS, Jordi, «La poesia modernista», dins *Història de la literatura catalana*, volum 8, ed. Ariel, Barcelona, 1986, pàg. 290.
- (5) *Ibidem*.
- (6) PUJULÀ, Jordi, «El teatre al Centre Catòlic, en els darrers quaranta anys», dins *Centenari del Centre Catòlic*, imp. Aubert, Olot, desembre 1978, pàg. 65.
- (7) L'editor de *La Dona Catalana* va voler fer «una revista on es mesclés ço que és sempre útil —el coneixement de la moda en l'abillament, en el confort, en l'estètica subtil de la intimitat, que és la més difícil d'aprendre—, i ço que és dolç —la novel·la, el cine, la música, l'esdeveniment curiós, la visió dels racons més bells de la terra nostrada [...]». *Bibliografia catalana - Premsa*, materials aplegats per Joan Givanell i Mas, volum I, Barcelona, 1931.
- (8) Amb Octavi Saltor, la poetessa olotina va mantenir una correspondència molt interessant, centrada sobretot en temes literaris.
- (9) Publicat al volum *Juegos Florales de Olot*, imp. Aubert, Olot, setembre 1949, pàg. 44; i al recull de poesia de Carreras *Tribut al paisatge i fonts d'Olot*, imp. Aubert, Olot, setembre 1953, pàg. 7.
- (10) CANAL, Jordi, «Història de dos paisatges. L'Escola d'Olot i la recreació de la muntanya catalana», dins *L'Escola d'Olot*, J. Berga, J. Vayreda, M. Vayreda, Fundació La Caixa, Museu Comarcal de la Garrotxa, Olot, 1993, pàg. 61.
- (11) CASTELLANOS, Jordi, «L'Escola d'Olot: entre l'acceptació i el rebuig», dins *L'Escola d'Olot*, J. Berga, J. Vayreda, M. Vayreda, Fundació La Caixa, Museu Comarcal de la Garrotxa, Olot, 1993, pàg. 29.
- (12) CARRERAS, M. Concepció, «De la pastora Ruth», dins *De l'amor i de la desamor*, imp. Aubert, Olot, febrer 1954, pàg. 54.
- (13) No va fer referència a la situació política de l'Estat o d'altres països: ni a l'onada d'implantacions de dictadures que es produïren a partir

dels anys vint a tot Europa (el 1923 a Espanya, o el 1926 a Grècia, a Polònia i a Lituània, etc.), ni al franquisme, ni a la gran crisi econòmica mundial ocasionada per l'enfonsament de la Borsa de Nova York el 24 d'octubre de 1929, dia conegut com el Divendres Negre.

Estranyament, i tenint en compte que ens trobem davant una persona amb inquietuds, tampoc no apareix a la seva obra cap referència al setè art, el cinema, un dels principals entreteniments entre els anys vint i seixanta del segle vint. Segurament, però, el fet que bona part dels olotins, el 1948, preferís anar al cinema a veure *Gilda*, *Lo que el viento se llevó*, *El gran dictador* o *Pandora y el holandés errante* provocà que el nombre d'aficionats al teatre descendís considerablement, tal com succeí a partir dels anys seixanta amb l'aparició, per una banda, de la televisió, i per l'altra, del Sis-cents i el boom del turisme de cap de setmana a la Costa Brava. El cinema i el teatre iniciaren llavors un camí d'agonia que de ben segur va perjudicar l'afluència de públic als dos arts. Els espectacles de Carreras es deurién veure, sens dubte, perjudicats pel cinema.

- (14) En un article aparegut a *El Deber* el 18 de juliol de 1931, titulat «La inconsciència de "La Tradició Catalana"», el seu autor, M. Teixidor Comes, afirma que «"La Tradició Catalana" ataca la "Lliga Regionalista" i celebra, encobertament, la seva pretesa desfeta, com ho farà qualsevol setmanari d'esquerres. [...] No ataca la Lliga perquè sí, ataca el catalanisme».
- (15) COQUELIN, Anne, *L'invention du paysage*, Presses Universitaires de France, Paris, 2000, pàg. 22.